

HET FANTASIESPEL : EVEN BOEIEND VOOR DE LERAAR ALS VOOR DE LEERLINGEN

Inleiding

Functionaliteit hoeft niet te betekenen, dat we ons alleen bezig houden met zakelijke onderwerpen die de leerlingen in het al-te-ernstige dagelijkse leven kunnen gebruiken. Ook - en precies - de VBSO-leerlingen, waarvoor het dagelijkse leven niet altijd vriendelijk is, hebben behoefte aan vluchten in de droom en vinden het werken met fictie vaak boeiend : spel, maar geen kinderspel, een toestand uitbeeldend waarin ze zich - liefst als verantwoordelijke volwassenen - kunnen situeren. De inventieve leerkracht krijgt zijn moeite ruimschoots beloond : door de creativiteit van de leerlingen beleeft hij soms onvermoede avonturen. Een voorbeeld van een rollenspel in de RMS Oostakker met volgende opdracht : Plaats je in de toekomst, je bent volwassen. Je kreeg een uitnodiging van de Oudleerlingenclub. Als vertegenwoordiger van de Oudleerlingenclub ontvang ik de leerlingen een voor een ; er wordt kennis gemaakt en dan gaat het gesprek over "Wat dacht je toen je het kaartje kreeg ?" en "Hoe dacht je over de lessen Nederlands ?" Daarna worden er plannen gemaakt voor verdere samenkomsten : feestje, etentje, reis, dans. Wat de groep ten slotte zal doen wordt een combinatie van vijf voorstellen : een week-end naar de Ardennen. Ze zullen met een bus reizen, en er worden oplossingen voor de kinderen gezocht. De problemen zijn de prijs, het onderkomen en het avondeten. De kinderen spelen op elkaar in met de middelen waarover ze beschikken. We zien de modellen en rolpatronen verschijnen die ze uit eigen milieu kennen. Een dergelijke les geeft niet alleen de leerlingen de kans, vaardigheden te oefenen die verder op school weinig aan bod komen, maar biedt ook mogelijkheid tot interessante observaties.

We citeren Myriam Beys en Suze Van Acker, vakdidactici Nederlands aan de Rijksnormaalschool te Gent, die een video-opname van de les bekeken.

Deze les is zeer interessant qua observatie van lln.

Door het rollenspel en het actieve taalgebruik daarbij komen we zeer veel te weten over het socio-culturele milieu van de lln : zij projecteren het immers in hun toekomstvisie op zichzelf.

- Zij zien zichzelf getrouwd (hoewel de Lk in de voorbereiding zei : "getrouwd of niet, het doet er niet toe"), met kinderen (de meisjes nemen het initiatief daartoe) en met een beroep. Ze hebben één of twee kinderen, de jongen die in Oostakker blijft heeft er zes.

- Zij oefenen allemaal een beroep uit :
de jongens : garagist, kapper, de meer pientere jongen
ziet zichzelf directeur over vijf snack-bars, ...
de meisjes : winkelmeisje in Brussel, winkelierster,
kapster.
- Meisjes kruipen in de huid van hun moeders :
met kinderen heb je last.
Het kleintje moet de beste zorgen krijgen (daarom krijgt
de familie van haar man het niet om voor te zorgen).
Alleen de vader kan de kinderen nog aan, maar hij moet
altijd werken. Een jongen vindt dat de kinderen moeten
thuisblijven.
- De meisjes zien zichzelf als werkende moeders, maar
dat klopt niet met het beeld van "vader is altijd weg".
Zij willen blijkbaar later werken maar hebben daar geen
duidelijke voorstelling van.
- Ook het reisdoel (m.n. het verlangen naar de pret van
de verkleed partij) is milieubepaald :
werkende mensen kunnen voor zo'n samenkomst geen vrijaf
nemen. Gewoon gezellig bij elkaar komen is niet voldoende,
daar moet meteen een uitstap bij en liefst naar
de Ardennen. Op de terugtocht wordt dan nog eens uitgestapt
aan een dancing.
- Wel opmerkelijk is de vlucht in een "goed leven" : Brussel,
Gent, beroep, zelfstandig zijn, zelfs wintersportvakantie
voor eentje.
- Bij de organisatie van de gemeenschappelijke reis wordt
heel wat realiteitszin aan de dag gelegd. Die reis mag
dan anderzijds weer 20.000,- fr. kosten : de directeur
van de voedselketen zal 10.000,- fr. geven, de anderen
elk 2.000,- fr.

Ik speel wel vaker met mijn leerlingen. Een ander voorbeeld : de hele klas wordt met een bootje naar een eiland gevoerd en ieder mag één voorwerp meenemen. Hij moet die keuze, eventueel tegen de anderen in, verdedigen en samen komen ze dan tot een lijst van de meest wenselijke dingen.

Vorig schooljaar lanceerde ik in een jongensklas uit de Beroeps Voorbereidende Jaren "het spel van de uitverkorenen", wat ongelooflijk vruchtbaar bleek. De klas heeft ongeveer een heel jaar met overgave aan het verhaal verdergesponnen en iedereen was telkens weer even benieuwd naar het verloop van de volgende aflevering.
Een aantal belangrijke momenten :

Beginsituatie

- lln. worden voor de keuze gesteld : een reeks lessen, waarin oefeningen in spreken-luisteren-lezen en schrijven aan bod komen, vertrekkend van thema dat zij ZELF voorstellen of dat IK voorstel.
- lln. blijken geen thema te kunnen of willen voorstellen ; ze verkiezen eerst te horen waarvan ik zou vertrekken ; ik stel hen voor te starten en na 15' te onderbreken om te evalueren : gaan we door of niet ?

Eerste ronde

- lln. zitten rond samengeschoven tafels ;
- ik ga even buiten, kom weer binnen met een pakje blocnotes onder de arm, geef elk van hen de hand en wens hen goede morgen ;
- ik neem plaats aan de tafel en zeg : "Vrienden, nu is het dan zover. Wij zijn dus de uitverkorenen. Er zijn een tweeduizendtal overblijvenden en zij hebben ONS gekozen en verwachten dat we hen gaan leiden. Daar moeten we dan gauw mee beginnen. Mijn eerste vraag is echter : hoe staan WIJ tegenover elkaar ? Vinden jullie het nodig dat ons groepje ook een leider heeft ?"
- gesprek over leiderschap ; resultaat : aanvankelijk willen ze mij als leider, vanwege mijn ervaring ; ik kan ze echter zover brengen dat ze gedeeld leiderschap aanvaarden ; geleidelijk gaan ze beseffen dat het nuttiger, prettiger en redelijker is dat de verantwoordelijkheid verdeeld wordt ;
- vervolgens onstaat een gesprek over onze taken binnen het groepje : Yves zal "inkomsten" voor zijn rekening nemen, Geert "voeding, onderdak", Werner "landbouw en veeteelt", Nico "openbare orde", ik "amusement", enz. Elk geeft een omschrijving van wat hij zoal denkt te kunnen doen.

Tot dusver is vooral gesproken en geluisterd. De lln. noteren ongevraagd een en ander ; ik zie dat ze de rollen opschrijven, met de namen erbij. Niemand heeft me gevraagd wat er nu wel gebeurd is met onze wereld, hoe we daar kwamen, wat voor gebied we nu bewonen : ze voelen zich blijkbaar helemaal verplaatst in die nieuwe toestand !

Tweede ronde

- ik breng een groot tekenblad, waarop ik heel ruw een eilandvormige plek heb geschetst ;
- doorheen dat gebied teken ik voor hen een brede rivier met een aantal zijrivieren en bronnen ; ik duid ook aan waar we ons bevinden en waar de tweeduizend "overblijvenden" nu zijn ;
- gesprek over de vraag "Wat doen we met onze mensen ?" Resultaat van de besprekingen : 40 kleine "coöperatieven" van 50 mensen, verspreid over het gebied. Dit gesprek was uiterst levendig en leerrijk. Het ging over al of niet bezoldigde arbeid, samenwerking, aanwending van de diverse vaardigheden. Ook kwam het probleem van tegenkating en onwil ter sprake. We werden ons bewust van het feit dat we al spelend gingen te maken krijgen met alle problemen waarvoor de wereld vandaag te kampen heeft.

Derde ronde : evaluatie

- iedereen wil doorgaan ;
- Yves, de weerspannigste en ongemotiveerdste ll. van de groep, heeft tot dusver positief bijgedragen en komt nu met een voorstel : hij stelt z'n "portefeuille" (inkomsten) in vraag en wil nu deel gaan uitmaken van een verkennergroep die het gebied afzoekt. Hij wil een inventaris maken van de mogelijkheden en moeilijkheden ; op de kaart moet een legende komen.
- Danny, die "berichtgeving" heeft, vraagt zich af hoe hij de mensen op de hoogte zal brengen van onze besluiten.

Ik stel voor dat de ll. daar in de komende dagen een oplossing voor zoeken. Een aantal ll. zullen overleggen wat ze tijdens de exploratietocht hebben ontdekt. Op de volgende "zitting" zullen ze verslag uitbrengen.

Ik suggereer ook dat er "verrassingen" kunnen bedacht worden : iemand kan in de volgende zitting plots een envelop op tafel leggen, waarin een door hem bedacht probleem steekt, waarvoor wij een oplossing moeten zoeken.

Die portefeuille "berichtgeving" biedt mogelijkheden om schriftelijk te werken. Misschien kunnen we een rudimentaire krant maken ?

Mijn portefeuille "vermaak" zal ik gebruiken om met de ll. creatief werk te verrichten, misschien cabaret.

Enkele momenten uit wat volgde

1. Werner bracht als eerste een envelop, waarin een probleem stak : er is brand uitgebroken in het noordelijke bos en vermits een nederzetting bedreigd wordt, moeten we er iets op vinden. Onmiddellijk werd vergaderd en een subcommissie "uitvindingen" aan het werk gezet. Die moest tegen het einde van de les verslag uitbrengen over de mogelijkheden om de brand te blussen met de aanwezige middelen. Met de rest van de groep werd gewerkt aan het plan van het eiland.
Het bleek dat de commissie heel inventief was en met lianen, boomstammen en dierenhuiden een heel netwerk van aan touwen zwevende, kantelbare "emmers" had bedacht. Een reeks duidelijke schema's maakte ons alles diets.
2. Een tweede envelop haakte in op het thema uitvindingen dat erg in de smaak viel. De mensen wilden wel eens wat anders dan elke dag water. Of we soms niks anders hadden ? Nico nam dadelijk een initiatief : zouden we met bladeren iets kunnen aanvangen ? Hij en zijn commissie ontwierpen een pers om sap uit bladeren te halen. Toen hij met z'n voorstel in de vergadering der uitverkorenen kwam, moest hij heel wat praktische vragen beantwoorden. Ook ethische : was het wel verant-

woord mensen iets te drinken te geven zonder dat we eigenlijk wisten of dat "bladsap" wel goed was voor de gezondheid ... ?

3. Toen de uitvindingen hun aantrekkingskracht wat verloren en het ogenblik gekomen was om een nieuw element in te voeren, deponeerde ik zelf een envelop (het was net het moment van de E.T.-rage) : een aantal verkenneren hadden een ruimtetuig zien landen, waren naar de plek gelopen en vonden daar (nadat ze het tuig weer hadden zien verdwijnen) een soort bandopnemertje. Dat hadden ze ons gebracht. Er zat een cassette in, waarop een boodschap stond.
Die boodschap werd door Werner en Nico ingesproken (heel vernuftig, met andere stemmen en allerlei geluidjes). De E.T.'s vroegen ons wat er met de wereld gebeurd was en hoe wij nu leefden.
De hele groep ging eerst aan het schrijven, want we spraken af dat elke "minister" zichzelf en z'n bezigheden en plannen moest voorstellen. Na een paar vooroefeningen (waarbij spontaan verbeteringen werden gesuggereerd door klasgenoten) ontstond de bandopname.
4. Nu we toch een recorder hadden, suggereerde ik iets te doen voor het "vermaak" van de hardwerkende mensen in de nederzettingen. Vanzelfsprekend moesten we alles met heel primitieve middelen doen. Danny bracht een scheurkalender mee en stelde voorgrapjes voor te lezen en die op te nemen. Dat bleek niet levendig genoeg te zijn en daarom gingen we de grapjes met verschillende lln. dramatiseren, wat een veel beter resultaat gaf.

Herman VAN CAUWENBERGHE, Cijnsweg 2, 9510 Balegem.